

KOMMUNINFO

Helsingfors 28.10.2016

7/2016

ÄNDRINGAR I FAMILJEVÅRDSLAGEN FRÅN OCH MED 1.7.2016

Bakgrund

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Juha Sipiläs regering har vissa ändringar gjorts i familjevårdslagen. Syftet med ändringarna är att utveckla och öka familjevården särskilt när det gäller vården av äldre. I enlighet med regeringsprogrammet förbättrar ändringarna också både inom familjevård för äldre och till exempel inom barnskyddet familjevårdarnas förutsättningar att orka. Dessutom har man för avsikt att under regeringsperioden se till att avlösarservicen för familjevårdare blir bättre.

Utöver familjevården utvecklas också närståendevården och stödet för närståendevård. Syftet med att utveckla närståendevården och familjevården är att stödja boende i hemmet och att ersätta annan, dyrare vård och på så sätt avsevärt minska kommunernas kostnader. Det har också reserverats ett tilläggsanslag för utvecklingen av närstående- och familjevården. Tilläggsanslaget för utvecklingen av närstående- och familjevården är 95 miljoner euro per år från och med 2018.

För att familjevården för äldre ska bli ett faktiskt servicealternativ krävs det att kommunerna särskilt när familjevård införs och tas i bruk anvisar den tillräckliga resurser för utveckling av den. Att öka familjevården för äldre och informera vårdbehövande, deras anhöriga samt anställda inom socialvården och hälso- och sjukvården om den kräver tid, aktiv rekrytering av familjevårdare samt framför allt uppmuntran och stöd till närståendevårdare och vårdbehövande att pröva familjevård som avlösarservice vid närståendevård.

Ändringarna i familjevårdslagen trädde i kraft den 1 juli 2016. De gäller minimibeloppet av arvodet för familjevårdare och familjevårdares minimiledighet, ordnande av undersökningar av välmående och hälsa samt det högsta antalet personer som får vårdas i ett familjehem. Alla de ovan nämnda ändringarna gäller familjevård i uppdragsförhållande. Dessutom har bestämmelserna om stöd för vårdnadshavare vid sidan om precisrats. I samband med lagändringen har övergångsbestämmelser om genomförandet av ändringarna utfärdats. Utöver de ovan nämnda lagändringarna berättas i kommuninfot också om ordnandet av avlösarservice när familjevårdaren är ledig.

Minimiarvode och minimiledighet för familjevårdare

I 16 § i familjevårdslagen föreskrivs det om familjevårdarens vårdarvode. Vårdarvodet är minst 775 euro per kalendermånad per person i familjevård. Kommunen och familjevårdaren kan i uppdragsavtalet också komma överens om ett vårdarvode som är större än minimibeloppet. Vårdarvodets storlek ska fastställas med beaktande av personens vårdtyngd och verksamhetens natur. Av något särskilt skäl kan man med familjevårdarens samtycke komma överens om att vårdarvodet är mindre än minimibeloppet.

I 13 § i familjevårdslagen föreskrivs det om familjevårdarens rätt till ledighet. Syftet med ledigheten är att ge familjevårdaren möjlighet att lösgöra sig från de vårduppgifter familjevården medför och på så sätt stödja att familjevårdaren orkar med arbetet. Detta kan behövas i synnerhet när den som är i familjevård kräver särskild uppmärksamhet eller omvårdnad.

I fortsättningen ska kommunen ge familjevårdaren möjlighet att vara ledig i två dygn varje kalendermånad under vilken vårdaren i enlighet med uppdragsavtalet har arbetat minst 14 dygn som familjevårdare, om inte något annat har överenskommit i uppdragsavtalet. Det kan t.ex. i familjevården inom barnskyddet uppstå situationer där de personer som är fosterföräldrar anser att de inte behöver den minimimängd ledig tid som familjevårdslagen föreskriver. Inom familjevården av äldre och personer med utvecklingsstörning erbjuder många kommuner mycket mer ledighet än minimiledigheten. Även i fortsättningen ska kommunen se till eller vid behov hjälpa till att ordna att den som är i familjevård får ändamålsenlig vård under den tid familjevårdaren är ledig.

För att minska tolkningssvårigheterna anges längden av ledigheten nu i dygn i stället för vardagar. I vissa kommuner har den tidigare ordalydelsen tolkats så att en vardag är en kortare period än ett dygn och att ledigheten inte behöver ordnas som fulla dygn.

Antalet personer som vårdas i familjehem

Det högsta antalet personer som vårdas i ett familjehem har ändrats. Enligt 7 § i familjevårdslagen får högst fyra personer vårdas samtidigt i ett familjehem, inberäknat de barn under skolåldern och andra personer i behov av särskild vård eller omsorg som bor i samma hushåll som vårdaren.

I ett familjehem får dock samtidigt vårdas högst sex personer, om det i familjehemmet bor minst två personer som svarar för vården, fostran eller den övriga omsorgen i familjehemmet. Av de två personerna ska åtminstone den ena ha den behörighet som anges i familjevårdslagens 6 § 1 mom. och den andra den behörighet som anges i 6 § 3 mom.

- Behörigheten enligt 6 § 1 mom. i familjevårdslagen är följande: *Personer som med hänsyn till sin utbildning, sin erfarenhet eller sina personliga egenskaper är lämpliga att ge familjevård kan godkännas som familjevårdare.*
- Behörigheten enligt 6 § 3 mom. i familjevårdslagen (i tillämpliga delar) är följande: *Utöver det som föreskrivs i 6 § 1 mom. lämplig utbildning för uppgiften och tillräcklig erfarenhet av att arbeta med vård och fostran.*
- Notera också att enligt 6 § 2 mom. i familjevårdslagen ska innan ett uppdragsavtal ingås den som har för avsikt att arbeta som familjevårdare genomgå den förberedande utbildning som arbetet kräver. Nya 7 § 2 mom. ger möjlighet till undantag endast från det högsta antalet personer som vårdas, inte från skyldigheten att genomgå en förberedande utbildning.

Syftet med ändringen av antalet personer som vårdas är att förbättra verksamhetsförutsättningarna för de familjehem där båda familjevårdarna är familjevårdare på heltid. En familjevårdare har dock inte rätt till ett visst antal vårdbehövande, utan antalet bestäms alltid av den kommun som ansvarar för placeringen i familjevård. När placeringen görs ska man i första hand med utgångspunkt i både familjevårdslagen och andra bestämmelser som påverkar klientens ställning beakta vad som ligger i den placerade personens intresse.

Enligt 9 § i familjevårdslagen kan man avvika från det högsta antalet personer som enligt 7 § i den lagen samtidigt får vårdas i ett familjehem, om det är fråga om vård av syskon eller medlemmar av samma familj. Dessutom kan undantag från det högsta antalet göras av särskilda skäl. Som särskilda skäl anses främst det fall där det i familjevård samtidigt vårdas endast myndiga personer vars umgänge sinsemellan och arten av deras placering i familjevård i förening med deras funktionsförmåga och vårdbehov gör en avvikelse från det högsta antalet möjlig. Antalet personer som vårdas ska ställas i relation till antalet familjevårdare, den vård och fostran som personerna behöver samt verksamhetens natur.

När placering i familjevård planeras väger också bestämmelserna om förhållandena i familjehemmet enligt 5 § i familjevårdslagen tungt. Familjehemmet ska till sina sanitära och övriga förhållanden vara lämpligt för den vård, fostran och övriga omsorg som ges där. När man överväger om familjehemmet är lämpligt, ska särskild uppmärksamhet fästas vid människorelationerna i familjehemmet och vid familjevårdarens möjligheter att i enlighet med det bästa för den som placeras i familjevård beakta och uppfylla personens behov. Dessutom ska man reda ut om de övriga medlemmarna i familjehemmet godtar personen som placeras i familjevård och om personen får en jämlik ställning i förhållande till de övriga medlemmarna i familjehemmet. Medlemmar i familjehemmet är till exempel barn som tidigare har placerats i familjehemmet och familjevårdarnas egna barn.

Enligt 21 § i familjevårdslagen ska förändringar i omständigheterna i familjehemmet anmälas till den kommun som placerat den vårdbehövande och till den kommun där familjehemmet finns. En förändring i omständigheterna är bland annat förändringar i antalet vårdbehövande.

Undersökningar av välmående och hälsa

I den nya 15 a § som fogats till familjevårdslagen finns bestämmelser om de undersökningar av välmående och hälsa som ska ordnas för familjevårdare. Kommunen ska vid behov, enligt vad som överenskomms i uppdragsavtalet, för familjevårdaren ordna undersökningar av välmående och hälsa samt social- och hälso-tjänster som stöder familjevårdarens välmående. För familjevårdare på heltid ska möjlighet till undersökning av välmående och hälsa erbjudas minst vartannat år.

Med undersökningar av välmående och hälsa avses undersökningar av välmående, hälsotillstånd och funktionsförmåga som genomförs genom kliniska undersökningar eller med andra ändamålsenliga och tillförlitliga metoder samt sådana utredningar av hälsotillstånd och sådan rådgivning som främjar välmående och hälsa. En undersökning av närstående vårdarens välmående och hälsa ska i princip göras av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som är insatt i de specialfrågor som gäller familjevård, såsom en hälsovårdare. Anvisningar om innehållet i undersökningen av välmående och hälsa har i fråga om stöd för närstående vård getts i social- och hälsovårdsministeriets [kommuninfo \(3/2015\)](#), som i tillämpliga delar också är användbar vid planeringen och bedömningen av innehållet i undersökningarna av välmående och hälsa för familjevårdare. Undersökningarna av välmående och hälsa är avgiftsfria enligt 5 § 1 punkten i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992).

Enligt förslaget ska med familjevårdare på heltid avses en person som inte förvärvsarbetar utanför familjevårdsfamiljen och som således inte heller omfattas av företagshälsovård. Det är viktigt att det för dessa familjevårdare ordnas regelbundna undersökningar av välmående och hälsa, så att man i ett så tidigt skede som möjligt kan ingripa i eventuella riskfaktorer för familjevårdarnas välmående eller placeringen i familjevård. Så förebygger man eventuella problem längre fram. Kommunen kan också vid behov ordna undersökningar av välmående och hälsa för andra än familjevårdare på heltid. Undersökningarna av välmående och hälsa ska familjevårdarna få delta i frivilligt.

Behovet av bestämmelser om vårdnad vid sidan om

I samband med ändringen av familjevårdslagen har bestämmelserna om vårdnad vid sidan om preciserats. Enligt 16 § 3 mom. i familjevårdslagen ska till den som vårdar barnet betalas vårdarvode, kostnadsersättning och startersättning enligt familjevårdslagen, när vården av och omsorgen om ett barn i stället för genom placering utom hemmet har ordnats hos någon annan än de biologiska föräldrarna genom att vårdnaden vid si-

dan av eller i stället för dem genom ett beslut anförtros någon annan person på basis av en kartläggning av barnets närstående nätverk.

Bestämmelserna i 16 § 3 mom. i familjevårdslagen har preciserats så att för den som vårdar barnet ska vid behov utöver ekonomiskt stöd även ordnas service och stödåtgärder enligt 10 §. Särskilt förberedande utbildning kan vara ändamålsenligt med tanke på trygghet av verksamhetsförutsättningarna för en vårdnadshavare vid sidan om, men det kan också efter behov bli aktuellt att ordna annan service och andra stödåtgärder enligt familjevårdslagen.

Arrangemang som gäller avlösarservice

Enligt 13 § i familjevårdslagen ska den kommun eller samkommun som svarar för ordnandet av familjevården se till eller vid behov ge sådan hjälp att den som får familjevård ges ändamålsenlig vård under familjevårdarens ledighet. I och med att familjevårdslagen utfärdats är kommunens möjligheter att ordna avlösarservice mångsidigare än tidigare.

Kortvarig familjevård lämpar sig väl när det gäller att ordna vården under familjevårdarens ledighet. Kommunen kan både anlita familjehem som enbart koncentrerar sig på kortvarig familjevård och använda sig av kortvariga familjevårdplatser i familjehem som i övrigt erbjuder långvarig familjevård. I detta fall bör det dock noteras att bestämmelsen i familjevårdslagens 7 § om det högsta antalet personer som vårdas också gäller situationer där det i ett familjehem som erbjuder långvarig familjevård finns personer som får kortvarig familjevård, förutsatt att det inte finns sådana särskilda skäl som avses i 9 §.

Enligt 14 § i familjevårdslagen kan en kommun eller samkommun ordna den avlösarservice som behövs under familjevårdarens ledighet eller annan tillfällig frånvaro genom att med en person som uppfyller kraven i 6 § ingå ett uppdragsavtal där personen förbinder sig att ge vården i familjevårdarens hem eller i den vårdbehövandes hem. Avlösarservicen kan ordnas på ovan avsedda sätt, om familjevårdaren samtycker till det och om det bedöms att arrangemanget är enligt den vårdbehövandes bästa. Förutsättningen för avlösarservice enligt uppdragsavtal är alltså bland annat att avlösaren har genomgått en förberedande utbildning. En avlösare står inte i ett anställningsförhållande till den kommun eller samkommun som har ingått avtalet. Det vårdarvode och den ersättning för kostnader som betalas till avlösaren är inte bundna till de arvoden som familjevårdaren får, utan det avtalas särskilt om vårdarvodet och ersättningen i det uppdragsavtal som ingås med avlösaren.

Enligt 3 § i familjevårdslagen kan familjevård ges också i den vårdbehövandes hem. Avsikten med bestämmelsen är att i synnerhet möjligheterna att ordna kortvarig familjevård ska bli mångsidigare. Kommunen kan till exempel ha ambulerande familjevårdare som specialiserat sig på att vikariera familjevårdare och som kan ge familjevård i den vårdbehövandes hem.

När vården under familjevårdarens ledighet ordnas, ska man i första hand utnyttja lösningar som stöder familjevårdslagens syfte att för den vårdbehövande trygga vård under familjeliknande förhållanden utifrån den vårdbehövandes behov. Sålunda ska vården under familjevårdarens ledighet i princip ordnas som en tjänst inom den öppna vården. Avlösarservice vid en vårdinrättning ska användas endast då det inte är möjligt att i praktiken ordna ledigheten på något annat sätt. Även då ska man undvika till exempel situationer där ett barn eller en ung person placeras i en verksamhetsenhet för vuxna. Avlösarservicen ska dock alltid ordnas med tanke på det bästa för det barn, den unga eller den vuxna som är i familjevård.

Arrangemangen som gäller avlösarservice under ledighet utvecklas vidare 2016–2018 som en del av det ovan nämnda spetsprojektet Hemvården för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras.

Samarbete mellan kommunerna

Om det i familjehemmet finns vårdbehövande från fler än en kommun, finns det skäl för kommunerna att komma överens om arrangemang som på ett ändamålsenligt sätt ger möjlighet till exempelvis ledighet för familjevårdaren, ordnande av avlösarservice under ledighet samt ordnande av undersökning av välmående och hälsa. Kommunerna kan till exempel avtala om att den kommun där familjehemmet finns kommer överens med familjevårdaren om att ordna tjänsten och att i praktiken tillhandahålla tjänsten. Kostnaderna ska fördelas i enlighet med kommunernas överenskommelse mellan de kommuner som har placerat vårdbehövande i familjehemmet. I familjevårdslagen finns det inte bestämmelser om inbördes avtal mellan kommunerna, utan vid samverkan tillämpas bestämmelserna i kommunlagen (410/2015).

Samarbete mellan kommunerna kan också behövas om det sker förändringar i familjehemmets omständigheter, till exempel att antalet vårdbehövande förändras. Kommunerna kan ha olika riktlinjer i sina verksamhetsanvisningar till exempel när det gäller antalet personer som vårdas i familjehemmen. Då finns det skäl att när ändringar planeras kontakta på förhand alla kommuner som placerat vårdbehövande. Den anmälningskyldighet som föreskrivs i 21 § i familjevårdslagen för familjevårdare gäller anmälan av redan inträffade förändringar.

Övergångsbestämmelser

Ändringarna i familjevårdslagen trädde i kraft den 1 juli 2016. Kommunen eller samkommunen ska vidta åtgärder för att se över uppdragsavtal som har ingåtts innan lagen trätt i kraft, så att de motsvarar bestämmelserna i lagen senast sex månader efter denna lags ikraftträdande. Uppdragsavtalen ska alltså granskas före den 31 december 2016.

I samband med lagändringen föreskrevs det också att trots ändringen av det högsta antalet personer som vårdas kan familjevård som bygger på ett avtal som slutits innan lagen trädde i kraft fortsätta efter lagens ikraftträdande så länge som den vårdbehövandes vårdbehov kräver det. Bestämmelsen gäller uppdragsavtal som slutits före familjevårdslagens ikraftträdande den 1 april 2015 och enligt vilka det högsta antalet personer som vårdas i stället för sex kan vara sju.

Annat stöd för genomförande av reformerna

Familjevårdslagen trädde i kraft den 1 april 2015. Då publicerades ett kommuninfo om tillämpningen av lagen. Det hittas på social- och hälsovårdsministeriets [webbplats](#).

På social- och hälsovårdsministeriets webbplats finns också frågor och svar om familjevårdslagen: <http://stm.fi/sv/ofta-fragat-om-familjevard>

Under denna regeringsperiod utvecklas familjevården utöver genom ovan nämnda ändringar i familjevårdslagen också genom spetsprojektet Hemvården för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras. Spetsprojektet är tidsbegränsat och genomförs 2016–2018. I samband med spetsprojektet inrättas det bl.a. regionala center för närstående- och familjevård, som ansvarar för rekryteringen av närstå-

ende- och familjevårdare och deras vikarier samt för att förbereda närstående- och familjevårdare för vårduppdraget och ordna utbildning för dem. I samband med spetsprojektet modelleras och förankras dessutom en koncentrerad klient-/servicestyning. Ytterligare information om spetsprojektet finns på social- och hälsovårdsministeriets webbplats: <http://stm.fi/sv/spetsprojekt/hemvarden-for-aldre-utvecklas-och-narstaendevarden-for-alla-alderskategorier-forbattras>

I anslutning till programmet för utveckling av barn- och familjetjänster skapas det inom utvecklingen av barnskyddet nya service- och verksamhetsmodeller för barn- och familjeinriktat barnskydd samt styrning och övervakning av vård utom hemmet. Detta gäller även familjevården. Ytterligare information om programmet för utveckling av barn- och familjetjänster finns på social- och hälsovårdsministeriets webbplats: <http://stm.fi/sv/spetsprojekt/ett-program-for-utveckling-av-barn-och-familjetjanster>

Social- och hälsovårdsministeriet har också inrättat en arbetsgrupp, vars uppgift är att utarbeta förslag till dels innehåll som stöder genomförandet av familjevårdslagen, dels innehåll i verksamheten vid det center för närstående- och familjevård som modellerats i spetsprojektet Hemvården för äldre utvecklas och närstående-vården för alla ålderskategorier förbättras. Uppgiften är framför allt att lägga fram förslag till åtgärder som anknyter till genomförandet av undersökningar av välmående och hälsa, förberedande utbildning, rådgivning, arbetshandledning, utbildning och annat stöd för familjevårdare och att också lägga fram förslag till åtgärder som tillgodoser delaktigheten för vårdbehövande i familjevård. Åtgärderna används som stöd när kommunerna och samkommunerna ordnar familjevård. Arbetsgruppens mandattid löper ut vid utgången av 2016.

Ytterligare information

Erkki Papunen, regeringssekreterare, tfn 02951 63298, fornamn.efternamn@stm.fi

